

ENG MUHIM TALAB – PROFESSIONALIZM

*Xoliqjon Meliboyev**Farg'ona ixtisoslashtirilgan san'at maktabi**“Xor dirijyorligi” bo'limi yetakchi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada xor san'atining shakllanishi va rivojlanish tarixi yoritilgan. Xor ijrochiligining qadimiy davrlardan boshlab hozirgi kungacha bo'lgan taraqqiyoti, uning turli madaniyat va davrlardagi o'zgarishlari tahlil qilinadi. Shuningdek, xor san'atining musiqiy janr sifatida tutgan o'rni, uning professional va havaskorlik yo'nalishlari hamda mashhur xor jamoalarining faoliyati haqida ma'lumot beriladi. Maqolada xor san'atining ijtimoiy va estetik ahamiyati ham yoritilib, uning bugungi kunda musiqa san'atida tutgan o'rni haqida xulosa qilinadi.

Kalit so'zlar: Xor, asar, san'at, ijrochi, qadimiy, musiqa san'ati, acapella, xor artisti, xormeyster.

Hozirgi kunda musiqa ijrochiligini qolaversa milliy musiqa ijrochiligini dunyo miqiyosiga olib chiqish ustivor vazifa bo'lib turibdi. Shu bilan birga milliy xor ijrochiligiga bo'lgan talab ham o'ziga yarasha. Bugungi kunda dunyoda musiqa san'ati jadal rivojlanayotgan bir paytda xor san'atiga ham yangiliklar va yangicha ijrolar tezlik bilan kirib kelmoqda.

So'nggi yillarda mamlakatimizda musiqa san'atigabo'lgan e'tibor davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil, 2-fevraldagi PQ-112-sonli “Madaniyat vasan'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi qarori, O'zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirzoyoyev tomonidan 2017-yil, 17-noyabrda “O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlar to'g'risida”gi qarorning qabul qilingani, “O'zbekiston xalq artisti Botir Zokirov tavalludining 85 yilligini keng nishonlash to'g'risida”gi 2020-yil 2-dekabr, PQ-4908-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 09.12.2021 yildagi PQ-36-sonli “Madaniyat va san'atni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida”gi qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 02.11.2022 yildagi 633-sonli “Madaniyat va san'at muassasalarini malakali mutaxassislar bilan ta'minlash va ularni davlat tomonidan tizimli qo'llab-quvvatlash to'g'risida”gi qarori, O'zbekiston Respublikasining 07.06.2021 yildagi O'RQ-694-son “O'zbekiston Respublikasi madaniyat va san'at xodimlari kunini belgilash to'g'risida”gi qonuni va shunga o'xshash musiqasan'atini rivojlantirish maqsadida bir qator qarorlar qabul qilingani buning yaqqol tasdig'idir. Aynan ana shu qarorlarda belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlashda mazkur dissetatsiya mavzusi dolzarb masala hisoblanadi. Bugungi

kunda jamoa ijrochiligijamiyat hayotini isloh qilishda muhim ro‘l o‘ynaydi. Shu sababdan xor ijrochiligini yanada rivojlantirish uni sezilarli darajada tubdan yangilash muhim vazifalardanbiri hisoblanadi. Nafaqat poytaxtagi xor jamoalainibalki musiqa va san‘at maktablari xor jamoalari, ixisoslashtirilgan san‘at maktablari xor jamoalarini shubilan birga viloyatlar aro mavjud xor jamoalariniyanada isloh qilish zarur. Bastakor va kompoitorlarijodida xor janri asarlarini yanada boyitish va zamonbilan hamnafas ravshda sayqallash ham sohavakillarining ulkan vazifalaridan biri hisoblanadi.

Bu maqola o‘zbek milliy xor san‘ati tarixigagina nazar solibgina qolmay jaxon xor tarixini ham yoritib beradi. O‘ylaymizki har bir san‘atning tarixini yaxshi bilish uning kelajagini belgilaydi

XOR SAN‘ATINING RIVOJLANISH TARIXI

Xor san'ati, yoki xor musiqasi, insoniyat tarixidagi eng qadimiy san'at turlaridan biri bo'lib, uning rivojlanishiga dunyoning turli mintaqalarida o'ziga xos madaniyatlar ta'sir ko'rsatgan. Xor musiqasi asosan jamoaviy ifodalanadi va uning ijrosi ko'pincha ko'plab ovozlari yoki vokal guruhlar tomonidan amalga oshiriladi.

Xor san'atining tarixi qadimgi tsivilizatsiyalar davriga borib taqaladi. Eramizdan avvalgi qadimgi Yunonistonda, Rimda va Misrda xor musiqasi diniy marosimlar va teatr ijrosida muhim o'rin tutgan. Yunonlarning "khoros" deb nomlangan vokal guruhlarini, asosan, teatr sahnasida musiqiy va she'riy ifodalarni yaratgan. Rimda esa xor musiqasi ko'pincha imperatorlik saroylarida bayramlar va marosimlarda yangragan.

Misrda esa xor musiqasi diniy an'analarda muhim o'rin tutgan. U yerda xorlar, ko'pincha, xudolarga iltijo qilish yoki yuksak maqsadlarni bajarish uchun tashkil etilgan.

O'rta asrlar davrida xor san'ati yana bir bor diniy kontekstda rivojlandi. Xristian dunyosida cherkov musiqasi markaziy ahamiyatga ega bo'lib, uning asosida Gregorian xorlari tashkil etildi. Gregorian xorlari bir ovozli va polyfonik musiqaning o'ziga xos shakllari sifatida rivojlandi, bu esa keyinchalik polyfoniyaning yanada rivojlanishiga turtki berdi.

Islom dunyosida ham xor musiqasi rivojlanib, ularning qo'llanilishi diniy marosimlar va ijtimoiy tadbirlarda muhim o'rin tutgan. Xorlar asosan musiqiy va nazariy jihatdan murakkab tahlilni talab qilgan.

Renessans davri va polyfonik musiqaning shakllanishi

Renessans davrida xor musiqasi yana ham murakkablashib, ko'p ovozli (polyfonik) musiqaning rivojlanishiga olib keldi. Renessans davrining eng mashhur xor bastakorlaridan biri Josken des Prez bo'lib, uning asarlari bu davrning yuqori nuqtasi sifatida sanaladi. Bu davrda xor musiqasi ko'plab diniy va dunyoviy ijrolarda o'z o'rnini topdi. Xorlar ko'pincha keng ko'lamli, dramatik va chiroyli tuzilmalarni yaratishdi.

Barokko davrida xor san'ati yanada murakkablashdi. Bu davrda, ayniqsa,

Yevropaning mashhur bastakorlari, masalan, Yoxan Sebastyan Bax va Georg Fridrix Gendel xor musiqasini yangi yuksakliklarga olib chiqdilar. Barokko musiqasining xususiyatlari murakkab polyfoniya strukturalar, o'ziga xos ritmik va melodik unsurlar bilan ajralib turadi.

Klassik davrda esa xor musiqasi bir qancha stilistik o'zgarishlarga duch keldi. Mozartsning "Requiem"i va Beethovening "Missa Solemnis"i kabi asarlar musiqaning yangi yuksak shakllarini taqdim etdi. Bu davrda xorlar ko'proq orkestra bilan birgalikda ijro etilib, ulkan orkestral kompozitsiyalarda o'z o'rnini topdi.

XIX asr va XX asr boshlarida xor musiqasi

XIX asrda, romantizmning ta'siri ostida, xor san'ati yanada chuqurlashib, ko'plab xor ansambllari va musiqiy janrlar paydo bo'ldi. Germaniya va Avstriya musiqa an'analari xor san'atining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Masalan, Feliks Mendelssohn, Robert Shumann va Xans Geynrix vilayati kabi bastakorlar romantik xor musiqasining klassik namunalarini yaratganlar.

XX asrning boshlarida xor musiqasida yangi uslublar va janrlar paydo bo'ldi. Musiqaning ekspresyonistik va avangard shakllari rivojlanib, xorlar ko'proq tajriba va innovatsion yondoshuvlarni amalga oshirishga intildilar. XX asrda xor musiqasi nafaqat diniy marosimlar, balki teatr, kino, pop-musika va boshqa san'at turlarida ham muhim o'rin egalladi.

Bugungi kunda xor musiqasi, eski an'analarni hurmat qilib, zamonaviy musiqiy yondoshuvlar bilan uyg'unlashgan holda rivojlanmoqda. Xor ansambllari nafaqat klassik musiqada, balki jazz, pop va boshqa zamonaviy janrlarda ham faoliyat yuritmoqdalar. Xor san'ati hozirgi kunda xalqaro musiqiy festival va musiqiy tanlovlarning ajralmas qismi bo'lib, global miqyosda keng tarqalgan.

Xor san'ati har doim musiqiy an'analar, madaniy meros va ijtimoiy ehtiyojlarga mos ravishda rivojlanib kelgan. Bugungi kunda xorlar nafaqat musiqiy ijrochi guruhlar, balki musiqiy tafakkur, ijodiy erkinlik va ko'plab madaniyatlararo aloqalar o'rtasida bir ko'prik vazifasini ham bajarishmoqda.

Xulosa

Xor san'ati tarixi, uning yuksalishi va rivojlanishining turli bosqichlari insoniyatning musiqiy merosining ajralmas qismi hisoblanadi. U o'zining murakkab va ko'p qirrali tabiati bilan har doim yangi ijodiy yondoshuvlar va madaniyatlar o'rtasida bir ko'prik vazifasini bajarib kelmoqda. Shularni inobatga olgan holda Farg'ona ixtisoslashtirilgan san'at maktabi "Xor dirijyorligi" bo'limi zamon bilan birga xor san'atining rivojlanishiga o'z hissamizni qo'shib kelmoqdamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Бернштейн Л. «Искусство хора» – Москва: Музыка, 1983.
2. Гродзенская И.М. «Хоровое пение: История и современность» – Санкт-Петербург: Композитор, 1995.
3. Холопова В.Н. «Музыкальные жанры» – Москва: Музыка, 2005.
4. Назаров Р. «Ўзбек хоровой санъати тарихи» – Тошкент: Фан, 2010.
5. Taruskin R. “The Oxford History of Western Music” – Oxford University Press, 2005.
6. Смирнов В. «История хоровой музыки» – Ленинград: Музыка, 1978.